

KOKAS KLÁRA¹ A ZENE ÉS ÉN

A mondandóhoz Bartók vezetett a Kékszakállúval a Zeneakadémián, kevéssel a 70-ik születésnapom előtt. A koncert első felében már kiválasztottam a helyemet, három üres szék várt az első sorban. A szünetben elfoglaltam a középsőt. Reménykedjünk.

A karmester már a pulton állt, de az elcsöndesedés percében mellém vágódott egy ifjú hölgy, cicomás, divatos. A Kékszakállú várának első mélységes zengésével egyazon percben nyitotta ki az ismertető füzetet. Olvasni fogja. Csapdába estem. Az ismertető soklapú, elegáns, benne van az opera szövege, végig. „Íme, lássad, ez a Kékszakállú vára” - énekel a zengő basszus. Szomszédnőm lapozgat, keresi az előadókat bemutató szöveg oldalát. „Nincsen ablak. Nincsen ajtó.” A zene nekem mindent elmond az ablaktalan, sötét várról. Elibém teszi, ott rettegek Judittal és megyek a magányos férfi kezén, ahogy mentem ötvenkét évvel ezelőtt, azonnal, Bartók első hívására.

Faluról és kisvárosból kerültem a Zeneakadémiára. Álomhely, nap mint nap koncert az orgonaülés kispadján vagy opera a harmadik emelet kucorgós páholyában, ahonnan a színpad tulsó fele látható, ha a párkányra hasalok. Ülve semmi. Kedves jegyszedő nénik kegyelméből a sötétben kiosonhattunk a lépcsőre, olykor még a középre is, ahonnan a teljes színpadot látni, Aidát, Don Carlost, Figarót, mindenestül. Szédületes élmény volt.

A szünetekben elbújtam a sarokba összhangzattan példákat írni, Bárdos Lajos órájára készülni.

Szünetben a nézők beszélgettek, kávéztak, ettek-ittak. A menzai vacsoráról jöttem, mindig éhesen, de eszembe se jutott, hogy vehetnék ott valamit. A nézők ünneplőben parádéztak, de én reggel indultam „otthonról”, azaz a Marianum kollégiumából, később a 2x2 méteres, lichthofra néző albérleti szobácskámból. Koncert, opera mindennapjaim része volt. Nem ünnepi ruha avatta ünneplője, hanem a lelkem ünneplője.

---

¹ Parlando 2005/5.

Palánkay Klára (Judit) és Székely Mihály (Kékszakállú) Bartók Béla A Kékszakállú herceg vára című művében, a Magyar Állami Operaházban.
(MTI Fotó/Magyar Fotó: Várkonyi László, Budapest, 1948.)

Kékszakállú kastély (50:20)

© 1991 HUNGAROTON RECORDS LTD.

A Kékszakállút Székely Mihály énekelte, Juditot Palánkay Klára, erdélyi szőttes ruhában. Hányszor hallgattam? Talán százszor, talán többször. Mindig, valahányszor műsorra tettek. Reszkető szívvel, elbűvölten. Amikor vőlegényem látogatóba jött, jegyeket vettem és szép, látós páholyban ünnepi öltözékben ültünk. Hótt szerelmes voltam, első nagy szerelmem jött velem operába, minden szépet megosztottam volna vele, a Kékszakállút, a legnagyobbat legelőbb.

Ridegen, mogorván ülte végig. Napokig nem szólt hozzám, sosem tudtam meg miért. Intő jel lehetett volna, nyilván azt nem bírja bennem, ami a legsűrűbb érzélem. Házasságunk keserves nyolc esztendejében sem fejtettem meg a titkot, szerettem, vakon és hiába. Aztán elmenekültem, vissza se nézve.

Bartók, akit sose láttam, meglódított bennem egy harangot, ami zengett a szívem falaihoz ütődve, megállíthatatlanul, a mai napig. Remélem, holtomig.

Ültem hát a Zeneakadémia első sorában, behunyt szemmel, hogy ne lássam ezt a közönyös szegénykét, aki keresztbevetett térdein tartja a cifra csinos ismertetőt és lapozza. Marton Éva teljes szenvedéllyel tör a szerelme nyomába. szereti, csodálja, rettegve is vállalja. A hangok minden szenvedélyt elmondanak, a szöveg nem is fontos, és ez a szerencsétlen itt a szöveget böngészi. Mire tanították a zeneóráin? Kötelező énekórákon, esztendőig? Füstölgésem nem is a személyének szól, hanem a zenetanárainak, de nem is a tanároknak, hanem egy oktatási rendszernek, amelyben a tanulnivaló elnyomja az érezni valót és a tanulnivalóért tanítanak zenét.

A Kékszakállú a világ legszebb drámája, de csak a zenéje által. Egyetemes, mindnyájunkra érvényes, mélységes és magasságos. Önfeláldozásunk öröme, bátorságunk értelme és lendítője, gazdagságunk és szegénységünk valósága és képzelete. Mindaz, amitől szorongunk és mégis megtesszük. A Varázsfuvola tüze és vize Tamino és Pamina kézfogásával, Desdemona imája... A szerelemről énekelnek itt ketten, a férfi és a nő, mit olvasgatsz a szavaikat, szegény ifjú szomszédnőm? Tedd el az ismertetődet és hallgasd őket, az Isten szerelmére, hallgasd minden pórussal, a véráramoddal és a lélegzeteddel. Ha sose tanítottak zenét hallgatni, most akkor is engedd, hogy ez a zene megtanítsa önmagadra, hogy feljuss a létezésed lényegéig. Olykor legalább, percekre. Bartók nélkül talán megmaradsz az érzelmi fogyatékosok latyakjában, ahogy elfogadsz langyosat, közepeset, akármilyet.

Annyi esztendeje készülök, hogy körbe kérdezzem zenét tanító, zenét művelő kollégáimat, tanítványaimat, barátaimat: mit szeretnének? Minek örülnének? A mesterséget – ez biztos – meg kell tanulni. Hangszert, kottát, intonálást, memóriát, belső hallást, stílusokat, formákat, a zene művészeti nyelvét és kifejező eszközeit. Tanuljuk, tanítjuk esztendőig, vége sincs időig, készen sosem lehetünk. Befér-e az esztendőbe az elszakadás a tanulnivalótól? Az átadás perce, amelyben nem kell a szövegkönyv?

Kokas Klára követői körében
(Kokas Klára Agape Zene-Életöröm Alapítvány-Facebook)

Az amatőr zenehallgató másképp boldogul. Természete, neveltetése szerint tájékozódik a zene hallgatása előtt, elolvas könyvet, füzetet, hallgatja a tájékoztatót, hiszen érdekes Beethoven élete, még a cisz-moll szonáta története is. Annak is érdekes, aki nem tudja, hány kereszt van a cisz mollban, vagy egyáltalán, mi az a moll? Értelmes emberek szeretik tudni a tudnivalókat, a tájékoztató füzetek népszerűek, szívesen olvasottak. A zene alatt olvasók baja, hogy az elméjükben serényen működő információkat száguldvá szállító

csatornákon dolgoznak és ezalatt becsukva tartják a hangzó élmény érzelme-csatornáit. Mert nem lehet egyidejűleg kétfajta minőségű figyelmi állapotot fenntartani. A sítalp, amelyen az erdei ösvényen Kelet felé indulnál, az ellenkező irányba fordul, Nyugatnak, megállíthatatlanul. Az ismeretek ösvényén szavakban gondolkodsz és a szavak hordozta fogalmakkal foglalkozol. A bűvölet, amit a zene hordoz, a fejed fölött repül el, a hajadat se érinti. A zenei érzékkel született szerencsések és zenei képességek híjával létezők közt ebből a szempontból nincs különbség. A botfülűek - igen sokféle van - a maguk módján közelítenek a zenéhez, rátalálnak igazi ösvényekre is, boldogulnak, ha találkoznak a zenei élmények szellemével. Az ismeretein mankózó ezalatt talán alant botorkál és kocog az információk tégláin. (Most csak azokról beszélek, akik a zene élményét keresik. A koncerteket a megjelenés, vagy szakmai, vagy társadalmi szempontokból látogatók kívül esnek érdeklődésen.)

Tévedés ne essék, az intellektus örömei értékes személyiségformálók: valamit tudni, felismerni, felfedezni, igaz gyönyörűség. A zene erre is alkalmat ad, hála érte. A zene befogadása azonban ott kezdődik, ahol a szavak kövei már csak a magasból látszanak, körvonalak, ködfoltok, távoliak, mint a mese, mint az álom. A Kékszakállú szövegét olvasó koncerthallgató szükségszerűen megfosztja magát a mű élményétől, mert Bartók a hangzásba tette az üzenetét. Az opera szövege meg sem közelíti a zenében megírt drámát, a zene nélkül olvasva kevésbé foglalkoztatna. A köréje gomolyodó zene rendít meg, az sodor érzelmeim sűrűjébe, a századik alkalommal is. A remekművek ereje ilyen, de a remekmű hallgatójának a mű szárnyaiba kell kapaszkodnia, különben repülés helyett a széken csücsül és papirost lapozgat.

„A zene felemeli kezeimet.” (K.K.)
(Kokas Klára Agape Zene-Életöröm Alapítvány-Facebook)

A kapaszkodást a csillagok nézéséhez hasonlítanám. A csillagokról csodálatos részleteket megtudhatunk, káprázatos törvényeket és adatokat. A galaxisunk mögött létező galaxisokat egy darabig még lehet követni a képzeletünkkel, tudjuk, hogy vannak és elképzeljük, hogy miért vannak. A „miért”-ek gomolygása már átcsap a képzeletünkön, átborít a sejtések felhőire. A sejtések felhőit repülőútjaimon megcsodált felhők rétegeihez hasonlítom, mert hihetetlen távolságok között léteznek. A gép apró ablakához tapadva bámulok órákon át, míg a körmömre nem húzzák az ablakfüggönyt, mert a mozihoz sötétség kell. Vacak vibrálást muszáj néznünk, tizedrendű filmek bárgyú történeteit, amelyeket emberek olcsó szórakoztatására tákoltak össze.

A felhők távolságait alulról, a földről nézve nem észlelhetem, csak a hozzánk legközelebbi réteget láthatom. Mozart akkordjai lennének ilyesfélék, ha a legmélyebb hangot látnám és a föléje illeszkedő hangokat hozzáképzelném. Zenehallgatásomnak ez a módja a belső elképzelés. Emlékezetemből felidézek valami szépet, például egy fűgát, amit évekig zongoráztam és csiszolgattam Horusitzky Zoltán tanárom feledhetetlen óráin. A repülő zajában zenét hallgatni úgysem érdemes, a fülhallgatóból zavaros kását kapok. Elképzelésemben azonban tisztán szól minden hang.

De zenét nemcsak hangversenyen hallgatok, otthonom mindennapjaiban sokkal többször. Szeretnék ezúttal azokhoz szólni, akik megválogatják a zenehallgatás alkalmait és a műveket. Az állandó hanghátterben növekvő gyerekek nyomorult helyzetéről sok szó esik egyéb alkalmakkor.) A magam gyakorlatából mesélve: életemben eseményekhez kapcsolódnak háttérzenék, például a karácsonyfa díszítéséhez a Magnificat, utazás előtt, csomagolás idejére Mozart. A Bartók rádióadó hűséges hallgatójaként részesülök sok szép zenéből, olykor véletlenül is, de gyakrabban a műsoromban előre bejelölt választás szerint. Ilyenkor a beszélgetés veszedelem, mert választanom kell, hogy Schubertre figyeljek-e, vagy a jelentkező partneremre? Fontos koncertközvetítés idejére kikapcsolom, vagy eldugom a csörömpölésre mindig hajlamos telefont, leoltom a villanyt és figyelek, mintha ott volnék. Felüdítő, unaloműző háttérzenét befőzés, vasalás, számolás közben is hallgathatok. Az ügyetlenségemet különösen próbára tevő foglalatosságokhoz (ilyen sok van) külön indító, bátorító zenedarabokat választok. Vagy énekbe fogok, mert a daloknak bőviben vagyok.

A zavartalan magányban hallgatott zene persze nagy luxus a családosoknak. Kivételes áldás, ha a családtagok húrjai hasonlóképp pendülnek, hasonló időtartamban és intenzitással. Kurzusainkon azonban meglehetősen sikerrel teremtek zenehallgatási körülményeket csoportokkal. Együttes estéink

fénypontjai ezek, szabad órák gyertyafényben. Nagyon gondosan kiválasztott zenedarabot hallgatunk, ugyanazt sokszor megismételve. Beszélgetésre vágyó személy nem jön oda, közönyös figyelmű sem. Ily módon kiválasztott a közönség. De mivel gyerekekkel hasonló intenzitású figyelmet érek el, koncertet is elképzelhetnék hasonló körülmények között, megfelelő módon előkészítve.

A zenehallgatás a csoportjaim együttesében felülmúlhatatlan szépségű. Közös sugárzásunkban felragyognak a hangok, zenénk új értelmet kap, vagy talán új hangzássá emelkedik?

Igazában az egyedülletben hallgatott zenéimben is társak vannak jelen, mivel hosszú évek óta, folyamatosan válogatok zenerészleteket a közösségeim, csoportjaim számára. Ha valami „nekünk valót” hallok, sietve feljegyzem, naptáramba firkantom és a gyűjteményünkbe kerül. Az a zene pedig, amelyet tanítványaim mozdulati improvizációjukkal magukhoz fogadtak, örökre hordozza számomra egyéniségük, alkotásuk külön szépségét az emlékeimben.

Zenehallgatásim legfontosabb kiegészítői a természet hangjai. A motorok mindent átpiszkító berregésétől és puffogásától mentes helyeken testi-lelki készenlétben hallgathatók. Sajnos, egyre ritkábban. Ahova autó be nem jut, bejut a motorosfűrész, a fűnyíró, a falfűrő. A falu csendje már csak emlék. De még abba a csendbe is belehasít a házak domesztikált őrzőjének kellemetlenül mesterséges hangja, hiszen kutyát azért tartanak, hogy ugasson. Némelyik véresen komoly felelősségtudattal üvöltöz minden elhaladó elé és után, vagy csak unalmában, hogy széthasogassa a halk hangok finom szövetét.

Csöndet én csak stúdióból ismerek, a természetben hangkompozíciókkal találkozom. A tenger, a patak, a szél, az erdő hangjai elbűvölnek, lesimogatnak, áhítatba emelnek. És az énekesmadarak minden hangcsippentésétől mosolyra húzódik a szám, az arcizmaim reflexei ezek, akaratlanok, maguktól működnek. Keresem a természetcsendű helyeket, utánuk megyek, akár a hátizsákkal baktatva, amíg szusszal győzöm, mert az életem elszürkülne nélkülük, szegény lennék, kifosztott, lapos, talán sivár lelkű. Azt hiszem a koncerttermek sem segíthetnének rajtam.

Nemrégiben baráti vacsoraasztalnál egy óvatlan pillanatban kifreccsent belőlem a Kékszakállú koncert története és alaposan megijesztettem vele a vendégeimet. Művelt, zenét hallgató emberek, fegyelmezett modorukban nem vágtak vissza, elcsöndesültek. Csak a legszelídebb, igen finom idős hölgy jegyezte meg később: „Klára, mi bizonyára másképp hallgatunk zenét, mint te.” A nagyon jószagos figyelmeztetés szíven érintett. Zenét egyikükkel sem hallgattam soha. Történetemet is inkább szórakoztató modorban kívántam elmondani, de úgy látszik mégis átsütött rajta a szenvedély. Pedig úgy vigyázok

mindig, nehogy valami lényegeset mondjak magamról társasági találkozókön. Bőviben vagyok a közhelyeknek és az általánosan ismert témáknak, főleg pedig az odahallgatás képességének, amit empátiás tréningjeimen finomra csiszoltam. Ez a vacsora emlék arra késztet, hogy olvasóimtól is bocsánatot kérjek írásom szenvedélyes hangja miatt. Mennyi jó szándékú koncerthallgatót ijeszthetek meg a lázas igyekezetemmel, amellyel a zenehallgatás lelkiületét védeném. És bizonyára jobb, ha a családok Händelt és Mozartot játszanak otthon a gyerekeiknek, mint ha belövik az első rádióadót a válogatatlan szórakoztató zenéjével, mert épp kéjnél van. De sajnos Händel és Mozart legszebb darabjai is átcsúszhatnak a háttérzene unalmába. Örökös ismétlésük pedig meggyűlölteti szépséges hangzásukat, amint azt egy neves orvosi intézményben láttuk, ahol a főorvos kitűnő zenei ízléssel összeválogatott klasszikus repertoárját hangszórókon játsszák egy végtében, betegek és személyzet néma undorától kísérve. Az ügyesebbje „kikapcsol és nem hallja”, amint azt a gyerekek többsége teszi az otthonában rázúduló hangok tömegével. De sokan képtelenek erre, például én is, keservesen megszenvedek minden hívatlan zenét.

Nemrégiben

Rembrandt egyik legigazibb képén hosszú hajú, szakállas öregember ül a könyvei fölött, szűk börtöncellában. Pál, az apostol. Nézem és sírok. Idegen kultúrából való ember is nézhetné, olyan, aki sosem hallott a kép személyének sorsáról, az is megérezné a bezártság és a magány kényszerében sínylődő öreg kifosztottságát és tehetetlenségét. A lélek törekszik itt az emberek felé, akiket tanítania kellene, így hangzik fülemben Beethoven nemcsak a 9-ik szimfónia énekéből, hanem késői vonós kvartettjeiből vagy zongoraszonátáiból. Szánalom és áhítat önt el, mert a legfontosabbat mondaná, de nem meri hinni, hogy megértik majd. Az érzelmeket nem tudjuk elmagyarázni, csak a hozzájuk vezető ösvényeket próbáljuk tisztábbá, beláthatóbbá tenni. Keveseknek. Akik időt szánnak művekre, időt és teljes, osztatlan figyelmet. Önmagukat?

FÜGGELÉK

Az alábbi összeállítás a Parlando 2024/2. (márciusi) számában jelent meg:

[Kokas Klára \(1929–2010\) zenepedagógus és zenepszichológus emlékére. I.](#)

[Deszpot Gabriella: Elvek, személyiség és módszertan szerepe a Kokas-pedagógiában \(Kokas Klára Agape Zene-Életöröm Alapítvány\) II.](#)

[„Meggyőződésem, ha Kodály láthatta volna, hogy én Bachra bukfencezem a gyerekekkel, akkor azt mondta volna: Hm...” Tóth Teréz interjúja Kokas](#)

[Klára zenepedagógussal, az AGAPE Zene-Életöröm Alapítvány](#)

[létrehozójával \(Új Pedagógiai Szemle 2009/7.\) III. Hollós Máté: Tóparton](#)

[Kokas Klárával \(Elhangzott a dr. Kokas Klára 80. születésnapját köszöntő](#)

[konferencián 2009. október 10-én a Zeneakadémia Kistermében. Első](#)

[megjelenés: Parlando 2009/6.\) IV. Vass Éva-Deszpot Gabriella: A teljes](#)

[figyelem és a flow élmény a gyermekeknél a Kokas-pedagógiában \(A](#)

[zenepedagógia múltja, jelene és jövője. Tanulmánykötet a felsőfokú](#)

[zenetanárképzés 50 éves évfordulója alkalmából rendezett konferencia](#)

[előadásából \(Debreceni Egyetemi Kiadó, 2018\) // V. Dr. Székely Csilla](#)

[Imola: Kísérlet Kokas Klára pedagógiájának alkalmazására \(MAGISZTER](#)

[XIV. évfolyam. 2. szám. 2016 / NYÁR\) VI. Dr. Székely Csilla Imola:](#)

[Vallásosság és gyermekkép Kokas Klára pedagógiai munkáiban \(Debreceni](#)

[Egyetem BTK Humán Tudományok Doktori Iskola Nevelés- és](#)

[Művelődéstudományi Program Debrecen, 2022\). VII. A művészetek](#)

[egymásra hatása. Kokas Klára és Feuer Mária beszélgetése \(Feuer Mária:](#)

[50 muzsikus műhelyében. Zeneműkiadó Budapest, 1976\)](#)